איסור בקשת צרכים בשבת[1]

מקור הדיון

ירושלמי, שבת ט"ו/ג': תני: אסור לתבוע צרכיו בשבת. רבי זעורה שאל לר' חייה בר בא מהו מימר רעינו פרנסינו? אמר ליה טופס ברכות כך הן.	• **משנה בתענית ג/ט'-** על אלו מתריעין בשבת: על עיר שהקיפוה נכרים, או נהר, ועל ספינה המיטרפת בים. • **שבת י"ב.**- ת"ר- הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא", ורבי מאיר אומר: יכולה היא שתרחם, רבי יהודה אומר: המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל. רבי יוסי אומר: המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל.

הרמב"ם, הלכות שבת, ל/י"ב

אסור להתענות ולזעוק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת. ואפילו בצרה מן הצרות שצבור מתענין ומתריעין עליהן =אין מתענין ולא מתריעין בשבת ולא בימים טובים.

הרמ"א [או"ח, רפ"ד/ז']

"ונוהגין לומר יקום פורקן ואין בזה משום איסור תחינה בשבת"

טעם הדיון

ברכות כ"א. ואמר רב יהודה אמר שמואל: היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה. - איני? והאמר רב נחמן: כי הוינן בי רבה בר אבוה, בען מיניה, הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת, מהו שיגמרו? ואמר לן: גומרין כל אותה ברכה! - הכי השתא! התם - גברא בר חיובא הוא, ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא - הא צלי ליה.

הראבי"ה הלכות מגילה, ב/תקצ"ז

"דהא לא אטרחוהו רבנן" דנקט- לאו דווקא דטעמא משום שאסור לאדם לשאול צרכיו בשבת".

הקרבן-עדה [ירושלמי שם ד"ה אסור לתבוע]- לפי שמכלל עונג שבת הוא שיחשוב האדם כאילו כל מלאכתו עשוי והשואל צרכיו הוא מראה בהיפך וגם מביא דאגה בלבו[2].	**מדרש תנחומא** (ורשא פרשת וירא סימן א)- ולפיכך אין מתפללין בשבת שמונה עשרה שאם יהיה לו חולה בתוך ביתו נזכר ברופא חולי עמו ישראל והוא מיצר, והשבת נתנה לישראל לקדושה לענג ולמנוחה ולא לצער. לכך מתפלל ג' ברכות ראשונות וג' אחרונות והמנוחה באמצע. **הר"ן** [שבת, ה: בדפי האלפס, ד"ה "אומר".]- אינו יכול לבקש רחמים עכשיו, שע"י כן יעורר בכי ויצטער. **רש"י** [שבת י"ב.]-אין מנחמין - משום דמצטער	**היעב"ץ [א/ס"ד]-** ...והיינו נמי דאמרינן דהיום הוא ראוי לתפלת י"ח, אלא משום טורח הציבור אין מתפללין בו י"ח רק ז' ברכות, דהיינו משום שנצטוינו לענג השבת, ושלא נאריך בו בבקשתנו כמו בחול, האי הוא טירחא דצבורא **ספר המנהיג** [מהדורת הרב יצחק רפאל, הלכות שבת,

[1] בשבת יש רשימה ארוכה של דברים שלא נאמרים במסגרת התפילה כגון י"ג מידות בשעת הוצאת ספר-תורה, "אבינו מלכנו", "הקהל" שחל בשבת נדחה לדעת הרמב"ם [חגיגה ג/ז] ע"פ הירושלמי [מגילה א/ד] "מפני תקיעת החצוצרות והתחינות שאינן דוחין את השבת", ועוד. לעומת זאת, הרבה מהנ"ל נאמרו בימים טובים בנוסף לנוסח ה""הושענות" שמשתנה בשבת. לעומת זאת, ברכת החודש, "בריך שמיה" נוסח "מי שברך", "אלוהי נצור" ו"הרחמן" בברכת המזון [שעל כ"א דנו באחרונים] נאמרת בשבת כך שאין עקביות.

[2] ובצורה דומה, עיין רש"י עה"ת, שמות כ/ט' על הפסוק "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וגו'," :- "כשתבא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה".

	עם המצטערין... **רש"י** [ספר הפרדס פירוש תפילות, מהדורת עהרענרייך, עמ' שט"ז]- בשבת מתפללין שבע ברכות ולא שמונה עשרה...מפני שאסור לו לאדם לתבוע צרכיו בשבת לפי שהשבת יום מנוחה הוא וצריך להתענג בו דכתיב "וקראת לשבת ענג", ובתפילת שמונה עשרה יש דברים שאדם צריך להם ומיצר עליהם...ואם היה מתפלל בשבת י"ח ברכות מתוך שהוא מזכיר אלו הדברים מיצר והיה ממעט בעונג. ולפיכך תקנו רבותינו זכרונם לברכה תפילה שאין בה דבר של צער.	א/ק"מ-קמ"א] -וי"א משום דבשבת ממהרין לבוא וממהרין לצאת[3] והוא יצטרך להתעכב בתפילת י"ח [ואינו נראה כלל...] [**הרמ"א** (או"ח, סימן רפ"א)- ונוהגין להרבות בזמירות של שבת כ"מ לפי מנהגו...ויש להאריך ולהנעים בזמירות ואין למחות במאריך בהם, אע"פ שהמוחה מכוין משום ביטול תורה

נפק"מ

1) מרחב התמרון של היתרים לבקשות:

אסור **שאילת יעב"ץ**- אסור לומר "מי שברך" על חולה עתידי.	בקשה שאין בה "צער"= מותרת **ת' מהר"ם מינץ**[פ"ז/ס"ק ה]- רק בקשה על פרנסה או חולי אסורה בשבת "שיש לו צער לפניו", **מג"א**[רפ"ח/ס"ק י"א]- "ומותר לומ' בשבת "אלהי עד שלא נוצרתי וכו' דאינו אסור שאלת צרכיו אלא כשמבקש על חולי או פרנסה ודומה לו שיש צער לפניו אבל חרטת עונות טוב לומר בכל יום" **הכלבו**[ל"ה]- "ואין אומר "והוא רחום" לפי שהוא תחנה ואין שואל צרכיו בשבת פן יתעצב בה **ת' הלכות גדולות**- ניתן לומר "מי שברך" על חולה עתידי **ת' אבקת-רוכל**[י"א]- ניתן להתיר רק דבר שלא מביא לידי בכי/צער והוא רק אם החולה לפנינו	בקשה ללא "טורח" גדול מדי

2) בקשות "רוחניות"

מותר [הכל "מוכן" חוץ מהרוחניות של האדם] ספר "אהל מועד"["אוסף פסקי דינים לאחד מאחרוני הראשונים"-שם עמ' 94]- "אע"פ שאסור לשאול צרכיו בשבת פי' שישאל צרכי פרנסתו מותר לבקש רחמים דהיינו החזירנו בתשו' שלימה וכיוצא בזה..." הרא"ש [ברכות ג/י"ז] בשם רבינו אשר מלוניל- רק בברכת "חונן הדעת" גומר אותה ברכה.	חיסרון ברוחניות תביא את האדם לידי צער= אסור	אם אין "טורח" גדול מדי

3) ביום טוב

אין "הכל מוכן לפניו" כי יש היתר אוכל	צריך להימנע מ"צער".	עדיין יש "טורח

[3] כוונתו לגמ' במגילה כ"ג. שעוסקת במניין הקרואים בשבת, יו"ט ויוה"כ. ושם פירש רש"י שהסיבה שמממהרין לצאת מיבהכנ"ס בשבת הוא "משום עונג שבת" ודוק'.

נפש **<u>שערי תשובה</u>**, [תפ״ח/ב] בשם **<u>הרמ״ז</u>**-״תחינה״, האסורה אף ביו״ט, לבין ״בקשת צרכים״ הנהוגה לכמה פוסקים רק בשבת הרמ״א [או״ח, קי״א/א׳] וי״א הא דצריך לסמוך גאולה לתפלה, היינו דוקא בחול או בי״ט, אבל בשבת א״צ (פי׳ דטעמא דבעינן למסמך גאולה לתפלה, משום דכתיב יענך ה׳ ביום צרה (תהילים כ, א) וסמיך ליה יהיו לרצון אמרי פי (תהילים יט, טו), ושבת לאו זמן צרה, משא״כ יו״ט שהם ימי הדין כדתן[4]: בארבע פרקים העולם נידון... **<u>המג"א</u>** [מציין את המנהג לא לישא כפיים בשבת שחל בו יו"ט]: ואפשר משום שאומרים רבש"ע..ויש בו איסור תחנה בשבת, משא"כ ביו"ט דלא קפיד כולי האי כמ"ש באבינו מלכינו שא"א בשבת".	**<u>הכלבו</u>** [ל״ז]-ומצאתי כתוב אין בשבת י״ב ברכות... לפי שכולן הן בקשת צרכי האדם... שמא אפשר שיהיה צריך לאחת מהן ויהי מיצר בזכרו צרתו, והשבת לא נתנה כי אם לקדושה ולמנוחה ולעונג ולא לצער... ***<u>וכן הדין ביום טוב</u>*** ... **<u>הרמב״ם</u>** [שבת ל/יב]-אסור להתענות ולזעוק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת ואפילו בצרה מן הצרות שצבור מתענין ומתריעין עליהן אין מתענין ולא מתריעין בשבת ולא בימים טובים. המאירי[מגן אבות כ"ד]: והלא אף הימים הטובים לא ניתנו לתפלה של שאלת צורך, אלא לתפלה של שבח והודאה וקדוש היום טוב כשבת.	

[4] ר״ה, פרק א׳, משנה ב׳.